

lerdir[+]. Belgeleri şudur :

Yirmincisi : "جوالدار" Çuvaldar"-

lardır[++] . Belgeleri şudur :

Yirmibirincisi : "چپنی" Çepni"-

lerdir[+++]. Belgeleri şudur :

Yirmiikincisi : "چاروق" Çaruk -

luğ"lardır. Bunların sayısı az, belgeler belli değildir.

Kaşgarlı Mahmut "Bu oymakların hepsini -herkesce bilinmesi gerekli olduğu için yazdım. Bu belgeler onların hayvanlarının, atlarının, binitlerinin alâmetidir. Hayvanlar karıştığında her bölük kendi hayvanını bu belgelerden tanıır" diyor.

Bu saydığım bölükler köktür.

Bu kökten bir takım oymaklar çıkmıştır; onları söylemedim, sözü kısa kestim. Bu bölüklerin adları onları kur-

[+] Şereflikoçhisarı ile Kirşehir arasında "Becenek içi" adı verilen bir yayla vardır. Bu yaylada 12 köy bulunur. Halkı Beceneklerden ibarettir. Ankarada da bu adta bir köy vardır. B. A.

[++] Bu kelime bugün Anadolu da "Çavundur" şeklinde söylenmektedir. Bu adta Çankırı, Amasya vilâyetlerinde köyler vardır. B. A.

[+++] Çepniler bugün Balıkesir ve İzmir vilâyetlerinde göçebe halde yaşamaktadırlar. Ordu vilâyetinde dahi bir miktar Çepni vardır. Çepniler hakkında "Bektaşılık ve edebiyatı" adlı kitabımda uzunca söz geçmektedir. B. A.

mış olan eski dedelerin adlarından alınmıştır. Araplarda dahi böyledir "بنو سليم", "بنو حفاجه" denir ki "Selim oğulları", "Haface oğulları" demektir.

اَكْزُ öküz : Ceyhan ve Fırat gibi olan her ırmağa verilen isimdir. Bu kelime yalnız olarak söylendiği zaman Oğuzlarca "بناکت" Benegit"[+] ırmağı anlaşılır; çünkü şehirleri onun kenarındadır. Göçebeleri dahi bu ırmağın kenarına inerler. Türk ülkesinde bulunan birçok sular, dereler "öküz" adıyla anılır. Sınır üzerinde bulunan bir şehre dahi bu ad verilerek "ایکراوکوز" iki öküz" denilmiştir. Bu şehir "إلا" ile "یافینگ" Yafing" dereleri arasında bulunur.

اَكْزُ öküz : Öküz. Şu savda da gelmiştir : "اَكْزُ اَذَابِي" Öküz adhakı bolgınça buzağı başı bolca yeg = öküz ayağı olacağına buzağı başı olmak daha iyidir". Bu sav, "başlı başına bulunmak, başkasına uyuntu olmaktan yegdir" diyecek yerde kullanılır.

اَشْسُ awus : Mum. Bulgarca.

اُولاشُ ulas : "اولاش کوز" ulas köz = sarhoş gibi süzgün ve yakışıklı olan göz". Şu parçada da gelmiş-

[+] Bu kelime bugün Anadolu'da "öz" şeklinde kullanılır, "dere, çay" manasınadır. Çankırı vilâyetindeki "Şabanözü" bu kabilendir. Bu kelime İranda "özen" olmuştur. Azerbaycanla Gilan arasında akan çayın adı "Kızılözen"dır. Üç seneden beri bunun resmi adı "سرخ رود" olmuştur. B. A.

tir :

بُلنار مینى اولاس کوز قرامنکیز قیزیل یوز
آندین تمار توكال تودله بلناب ینا اولتجار

Bulnar mini ulas köz

Kara mengiz kızıl yüz

Andın tamar tükөл tüz

Bulnap yana ol kaçar.

"Baygın göz, esmer beniz, pembe yüz beni tutsak eder. O çehreden bütün güzellikler damlar, beni tutsak ettikten sonra kaçar".

(Üzerinde güzel ben bulunan yakışıklı çehre ve baygın gözler beni tutsak ediyor; sanki yanaklarından güzellik damlar, beni tutsak ettikten sonra kaçıp gider).

أش
أش
أش
أش
أش

špüş : Öpüş.

atiş : Atış, atışma.

Atış : Erkek adlarından.

Utuş : Erkek adlarından.

ötüş : (الف harfini ince söyleyerek) Oyunda

ütme, yutma[+]. Bu oyun şu şekilde oyna-

[+] Brockelmann bu kelimeyi "tüz" şeklinde harekelemiş. Biz de bu yolda almış isek te bunun "tuz" olması ihtimali de vardır. Çünkü Arapçada "tatlılık", "güzellik" anlamına olan "ملاحت" kelimesi "ط" kökünden gelmiştir; bu da "tuz" anlamındadır. Arapça ile Türkçe arasında burada bir söylem ve anlam birliği sezilmektedir. Bk. Dv. III,88,16 ve I,318,3 "tuzak", "tuzakı". B. A.

[++] Bu kelime Batı Anadolu'da "ütmek", Güney Anadolu'da ve İstanbul'da "yutmak" şeklinde kullanılır, "oyunda kazanmak" demektir.

ufalanmış ekmek".

اَكْشُ okuş : Anlayış. "اَفْوَشْلَعُ كِشِي okuşluğ kişi = anlayışlı, zeyrek kişi".

اَكْشُ öküş : Çok. "اَكْشُ نَانِكُ öküş nang = çok neşne".
"تِيرِيكُ اَسْنُ بِلْسَا تَانِكُ اَكْشُ كَرُوْرُ" tiriş esen
bolsa tang öküş körür" savında da gelmiş-
tir, "yaşıyanın başı esen gitse, çok şa-
şacak şeyler görür". (İnsanın başı esen
olarak yaşarsa birçok acayip şeyler gö-
rür) demektir.

اَوْكُوشُ öküş : "اَوْكُوشُ يَلْقَى öküş yılki = kalp hayvan,
harın at".

اَلِشُّ alış : Su ağzı ve suyun havuza döküldüğü yer.

اَلِشُّ alış : Kaşgarda bir köy adı.

اَلِشُّ alış : Borçluyu borcu yüzünden sorguya çekme.
"اَلِشُّ بِيرِشُّ alış bəriş = bir hakkı alma,
bir hakkı verme".

اَلِشُّ alış : Pay, hisse. (ش harfi aslında ك dir).

اَوْلُكُ ülk : Aslında "pay" karşılığıdır. Nitekim Arap-
çada dahi dişiği bildiren ك harfi ش
harfine çevrilmiştir: فَعَيْنَا شِعْمِنَا هَا وَجَيْدُشْ
عَيْنَا كِ وَجَيْدُكِ كِ gibi ki ك
sözünde olduğu gibi ك
yerindedir.

اَلِشُّ uluş : Köy. Çiğilce. Balasagun ile onun yanın-
daki Argu şehirleri halkınca "ulus", "şe-
hir" demektir. Nitekim Balasagun şehrine
"قُوْرُ اَلْوُشْ Kuz uluş" dahi denir.

اَلِشُّ alış : Budun arasında pay ayırış. (ش harfi

ك den çevrilmedir) Arapçada da böyledir; "Kur'an"da رَبِّكَ وَنَحْنُكَ yerinde فَاجْعَلْ رَيْشًا وَنَحْنُ سِرِّيًّا diye bir okuyuş vardır.

اَجِغْ açığ : Hanın bahşışı " خان منكا اَجِغْ بِيَرْدِي " Han mang'a açığ b'rdi = Han bana bahşiş verdi".

اَجِغْ açığ : Nimet içinde yaşayış. " اوزونېڭى اَجِغْ لِيغ شت " özünęni açığılıg tut = kendini iyi gıdalarla besle".

اَجِغْ açığ : Acı, acı olan her nesne.

اَدِغْ adığ: Ayı. Şu savda da gelmiştir : " اَجْرَجَا آلْ اَدِغْ بِلْسَا اَدِغْ اَنْجَا يَوْلَا بِلِير " neçe al bilse adığ ança yol bilir = avcı ne kadar al bilirse, ayı da o kadar yol bilir".(Avcı ne kadar av hileleri bilirse ayı da o kadar kaçacak yolları bilir).

Bu sav, iki kurnaz kişinin karşılaştıkları zaman söylenir.

اَدِغْ adığ: Ayık, sarhoşluktan ayılan kişi " اَسْرُكْ اَدِغْ " esrük adığ = sarhoş ayık" demektir.

اَدِغْ Adhug: Bizim ilde bir köy adı.

اَدِغْ udhug: Uyanık. " اَدِغْ اَزْ udhug er = uyanık adam". " اَدِغْ كُونْ كُولْ لُولْ اَزْ udhug köngüllüğü er = uyanık gönüllü, anlayışlı adam".

اَرِغْ arığ : Çadır örtüsü. Barsganca.

اَرِغْ arığ : " اَرِغْ تَانْكَ arığ neng = temiz nesne"

اَرِغْ urug : Tane. Tohuma da "urug" denir. " اَرِغْ اَنْجُو "

uruğ ekti = tohum ekti". Hısımlara dahi
-buna benzetilerek- " **أُرُغُ تُرُغُ** uruğ tu-
rığ" denir[+].

أَزِغُ
أَسِغُ
أَسُغُ

aziğ : Hayvanın azı dişi.

asığ : Kazanç, fayda.

osuğ : Bir nesnenin bir nesneye değişmesi. " **بُو**
أِشْرُ أَسْغَى مُنْدَعُ bu iş osuğı mundağ = bu
işin değişmesi böyledir".

أَلِغُ
أُلُغُ

alığ : Herşeyin kötüsü. Oğuz ve Kıpçakça.

uluğ : Herşeyin büyüğü. Şu beyitte de gelmiştir:

أَلُغُ لَوْ قَعَّ بِلْسَا سَرَادُكُ وَ قَلْبُكَ
بَلْبَعِلُ كَشِيكَ بَكَلَا زَمِنَ نَحْشِي أُولَانُ

Uluğlukuğ bolsa sen edhü kılın

Bolgil kişig Begler katın yaxşı ulan.

"Büüklüğe eriştiğin zaman iyi huylu ol,
Beyler yanında iyiliğe araç olan kişi ol"
(Rütbe ve ululuk bulduğun zaman huyunu
güzel kıl; Beyler yanında başkaları için
daima hayır eriştiren kişi ol).

أَلِغُ

ılığ : " **أَلِغُ سَوْفُ** ılığ suw = ılık su". Aslı " **أَلِغُ**
yıliğ"dir.

أَبْجُ

açuk : Her açık şey. Buradan alınarak "açık ka-
pı"ya " **أَبْجُ مَعُ** açuk kapuğ" denir. Gök,
bulutsuz olduğu zaman " **أَبْجُ كُوكُ** açuk
kök" denir. " **أَبْجُ أَيْشُ** açuk ış = açık ış".

أَبْجُ

oçak : Ocak.

أَبْجُ

açık : Büyük kardeş. Hakanlılar büyük kardeşi

[+]Batı Anadolu'da bugün bile hısımlar ve akrabaya "uruk derik" de-
nir. B. A.

" أَجِيمٌ " aqıkım " diye çağırırlar. ق
harfi ancak söyliyken şahıs (nefsi müte-
kellim)a izafet olunduğu zaman gelir, hi-
tap halinde " أَجِيمُكَ " aqıking" dermez.

أَذَقَّ adhak: Ayak.

أَذُقَّ adhuk: " أَذُقُّ نَأْتٍ " adhuk neng = tanınmıyan şey".
Aslı " أَغْدُقُّ " agduk"dur, "bozuk, değişik,
belirsiz" demektir [+]. Bu kelime " أَتْنَانُ "
مَكْرِي أَغْدُقُّ "arıng mengzi agdı" sözünden
alınmıştır, "onun rengi değişti" demektir.
Kolaylık olsun diye غ harfi atılmıştır.

أَذُقَّ udhak: " أَذُقُّ أَرَّ " udhak er = uyuklıyan kişi".

أَذُقَّ idhuk: Kutlu ve mübarek olan her nesne. Bırakı-
lan her hayvana bu ad verilir. Bu hayvana
yük vurulmaz, sütü sağılmaz, yünü kırkıl-
maz; sahibinin yaptığı bir adak için sak-
lanır.

أَذُقَّ idhuk: " أَذُقُّ تَاغٍ " idhuk tağ = geçit vermiyerek
uzanıp giden dağ".

أَرَقَّ arık : İrmak. Şu savda da gelmiştir: أَغْلِقُ دَا أَغْلَاقُ
أَرَقَّ دَا أَوْتِ أَوْتَارُ agilda
oglak toğsa arıkda oti öner = ağilda oğ-
lak doğsa ırmakta, arkta otu biter". Bu
sav, "azık için kaygı çekme" diyecek yer-

[+]Kaşgarlı Mahmud bunu " أَذُقُّ adhuk" diye yazmışsa da doğrusu
" أَذُقُّ aduk" olsa gerektir. Çünkü bu kelimenin aslının " أَغْدُقُّ
agduk" olduğunu söylemekte ve bunun " أَغْدُقُّ agdı" fiilinden
geldiğini dahi göstermektedir. Şu halde kelime " أَذُقُّ ad-
huk" değil " أَذُقُّ aduk" olmalıdır. B. A.

de kullanılır.

ارُكُ aruk: " ارُكُ ارُكُ er = arık adam, yorgun adam". Her yorguna da böyle denir.

ارُكُ تَرُكُ Aruk turuk: Fergana ile Kaşgar arasında bir yokuş adı.

ارِكُ arık: Arık, zayıf, cılız. Oğuz ve Kıpçak dillerinde.

ارُكُ uruk: İp, urgan.

ارُكُ azuk: " ارُكُ اوُكُ azuk ok = nereden geldiği ve kimin tarafından atıldığı belli olmayan ok".

ارُكُ azuk: " ارُكُ مِئُكُ azuk munk = kaçan, yoldan çıkan, azan".

ارُكُ Azak: Oğuz Beylerinden bir büyüğün adı.

ارُكُ azuk: Azık. Şı savda da gelmiştir: " سَرْتُ سَرْتُ اَرِغْ بِلْسَايُولُ اُو زَايِيرُ sartning azukı arıg bolsa yol üze yer = satıcının azığı arı olsa yol üzerinde yer". Bu sav, doğruluk tasliyan ve emniyetli olduğunu söyleyen, fakat sözünü tanıkliyamayan kimse için söylenir.

ارُكُ uzak: Uzak. Bir iş uzadığında " ارُكُ اَرِشُ uzak iş" denildiği gibi bir yere gönderilen kişi gecikirse " اَرِشُ اَرِشُ يالavaş uzak bardı" denir.

ارُكُ ozuk: " ارُكُ اتُ ozuk at = koşu ve koşuya benzer şeylerde ileri giden ve başka atları geçen at".

اَشُكُ aşak: Aşağı, dağ dibi. Oğuzca.

اَشُكُ aşuk: İnsanın topuk kemiği.

أَشَقُّ uşak : " أَشَقُّ نَانِكُ uşak neğ = küçük şey".

Bundan alınarak küçük çocuklara " أَشَقُّ أَوْلَادُ uşak oğlan" denir. " أَشَقُّ أَوْشَانُ uşak o-tunğ = odun kırıntıları". Bu kelime müfret değildir, ancak cemi olarak kullanılır.

أَشَقُّ aşuk : Demir başlık, tulga. Bu kelimedeki الف harfi ى den çevrilmiştir. Arapçada bazı kelimelerde dahi böyle olur : يَلْعَبُ ve الْمَعِيُّ gibi [+].

أَغْوُ oguk : Çizme [++].

إِغْوُ ıwık : Kırlarda, taşlı yerlerde yaşayan geyik.

أَلُكُ aluk : " أَلُكُ أَرُ aluk er = kel, daz kişi". Oğuzca [+++].

أَلُكُ oluk : Oluk, ağaç kütüğünden yemlik gibi oyularak içerisinde şıra soğutulan, hayvan sulanan yalak.

أَلُكُ uluk : " أَلُكُ تُونُ uluk ton = eskimiş, yıpranmış elbise". Her eskiyen nesneye "uluk" denir.

[+] Bu kelimenin birinci harfi gerek yazma, gerek basma nüshalarda harekesiz ise de " أَشَقُّ aşuk" olmalıdır. Çünkü Diwan sahibi, bunun aslını ى ile " أَشَقُّ yaşuk" olduğunu söylemektedir. Bk. Rad. 254,1 "Yajık", "yumuşak demir" hakkında. B. A.

[++] Bu kelimeyi Brockelmann "oguk" şeklinde yazmışsa da, Rad. I, 1634 de "uguk" şeklinde yazılmıştır. B. A.

[+++] Yazma nüshada " أَلُكُ أَرُ aluk er" sözüne الرَّجُلُ الْأَضْعَفُ manası verilmekte ise de bu, basma nüshada أَصْلَمُ şeklinde çıkmıştır. Doğrusu yazma nüshadaki şekil olsa gerektir. Bu hale göre " أَلُكُ أَرُ aluk er" sözünün manası "kaba, şiddetli kimse" demek olur. B. A.

الوق oluk : Küçük kayık. Bu kelimenin aslı evvelki kelimesidir [+].

الوق uluk : Atın omuzbaşı. Nitekim şu savda gelmiştir: "أشول فاقليز" uluk yağıri ogulka kalır = omuzbaşı yağıri evlâda kalır". Çünkü sinirlerin ek yerleri orada toplanır, yara kolay kolay iyi olmaz.

الوق alık : Kuş gagası. Oğuzca.

انوك anuk : "أبنا نك" anuk nenğ = hazır olan nesne". Şu savda da gelmiştir: "أشول فاقليز" anuk utru tutsa yokka sarmas = hazır olan öne konsa yok sayılmaz" (yemekten ne hazırsa konuğun önüne koymakla yemek verilmemiş sayılmaz). Bu sav, ev sahibinin gücü yettiği şeyi hazırlıyabilmesi için söylenir.

أبك ebek : Çocuk dilinde ekmeğin adı.

أتك etek : Etek.

أتك etük : Edik, papuç.

أتك ötük : Hikâye. İstenilen şeyin Sultana bildirilmesi için de bu kelime kullanılır. Aslı "bir şeyi hikâye"den alınmıştır.

أتك ötük : Kusma. "أنگار أنوك توت" angar ötük tuttu = onu kusma tuttu".

أتك ütük : Ütü. Mala biçiminde bir demir parçasıdır ki dikmiş yerlerini yatıştırmak için kız-

[+]Metinde "bu kelimenin aslı evvelkidir" denmişse de doğru değildir; daha evvelki "الوق oluk" kelimesi olmalıdır. B. A.

dırılarak elbise üzerine bastırılır.

إِحْك : içük : Samur, teğin gibi hayvanların derisinden yapılan kürk.

أَذِيك : Üdhik: Aşk ve sevginin coşması. Şu parçada dahi gelmiştir : —

أُوذِيك مِينِي قِيَّتِي سَقِيحُ مَنِيكَ كَانِيَّتِي
كُو كَلُوْمُ الْكَا زَائِيَّتِي يُوْزُمُ مَنِيكَ سَرَّغُرُورُ

Üdhik mini komitti

Sakinç manğa yumitti

Könglüm anğar emitti

Yüzüm mening sargarur

"Sevgi beni coşturdu, sıkıntı başıma toplandı; ona gönlüm aktı, yüzüm sararıyor". (Sevgilime karşı olan aşkım beni heyecana getirdi; bende kaygı toplandı, gönlüm ona meylettii, onun için yüzüm sararır).

أَرْكُ : erük : Şeftali, kaysı, erik gibi meyvalara verilen genel bir adtır; araları bir sıfatla ayrılır :

" تُولُكُ أَرْكُ tülüg erük = şeftali".

" سَارِيغُ أَرْكُ sariğ erük = kaysı, zerdali".

" فَسْرَا أَرْكُ kara erük = erik".

أَرْكُ örük : Örülmüş olan her nesne. " أَرْكُ سَبِيحُ örük saç = örülmüş saç".

أَرْكُ örük : Bir yerde bir müddet kalmak. " سُوَاوُنُ كُوْنُ أَرْكُ بُلْدِي sü on kün örük boldı = asker, ayrılmıyarak, harbetmiyerek on gün eğlendi". Bir Bey veya bir oymak bir yerde

biraz eğlenir, kalırsa yine böyle denir.

إريك irik : " إريك نانت irik neng = ıslanmış olan her nesne". " إريك أتونك irik otung = ıslanmış odun kırıkları".

أريك erik : " أريك نانت erik neng = yağ ve yağa benzer eriyici her nesne". Donduktan sonra eriyen her şeye de "erik neng" denir.

إرک irük : Duvar ve duvara benzer şeylerdeki gedik. Şu savda da gelmiştir : " كندا إرک يوبكندا كنده إرک يوك. Begde kıyık yok = güneşte gedik yok, Beyde caymak yok". (Güneşte çatlaklık olmadığı gibi Beyin verdiği sözde de cayma yok). Bu sav, Beylerin, verdikleri sözden dönmemeleri için söylenir.

أرک erük : Kendisiyle deri sepilenen her nesne. " ترى أرکلادی teri erükledi = deri sepiledi".

أريك erik : " أريك ييلقى erik yilki = yorga hayvan". Yörügen ata da " أريك أت erik at" denir. Bunu Oğuzlar bilmezler.

أريك erik : " أريك أر erik er = işlerinde becerikli, yürekli adam". Şu savda da gelmiştir : " أريك إيرني ياغليغ . أرمنكو باشي فانيغ erik erini yağlıg. Ermegü başı kanlıg = çalışanın dudağı yağlı, erinenin başı kanlı". (Çalışan adamın dudakları yağlıdır; çünkü çalışır, güzel yemekler, yağlı etler yer, dudakları yağlanır. Tembel kimse ise iş

görmekten çekinir, başına vurulur ve kana-
tılır). Bu sav, gelişmek, tembelliği bırak-
mak için söylenir.

إِرِك irik : " إِرِك نَنْك irik neng = katı olan her nes-
ne". Dikenli bir otun baş tarafına da "irik"
denir.

أَزِك ezik : Uzunlamasına deride olan ezik, çizik.

أَزُك özük : Kadınlara verilen lâkap. Altın gibi temiz
ruhlu kadına " أَلْتُونُ أَزُكُ altun özük" de-
nir. Bedeni inci gibi temiz olan kadına
" أَرْجِي أَزُكُ ertini özük" denir; çünkü iri
taneli inciye " أَرْدِي erdini" denir. Bu
kelimenin د harfi ت den çevrilmiştir.
Bu lâkap Çiğil kadınları için söylenir.
Aslı "nefs" anlatan "öz" kelimesinden a-
linmış ve ك harfi o şeyin aynı olduğunu
anlatmak için getirilmiştir. " أَلْ
أَزُكُ ol erni ök keldür" denir.
ki " o adamın kendisini getir" demektir.
Tok ve kalın söylenen kelimelerle kendile-
rine ق ve غ getirilen kelimelerde "ök"
yerine "ok" kullanılır.

أَزُك özük : Oyularak havuz yapılan her yer. Büyük de-
relerden ayrılan her çaya da " أَزُكُ سَوْفُ
özük suw" denir.

أَزُك özek : Belin iç yanında bulunan damar.

أَزُك üjük : Hece. " أَرْكَلَدِي bitik üjükleđi = harfle-
ri ve kitabı heceledi". Hece harflerinden

her birine de "üjök" denir. İki z çıkışı arasında olarak "بوناؤزك ألف" bu ne üjök ol" denir ki "bu harf nedir" demektir.

إيسك isig : "إيسك يسيز" isig yer = uzayıp giden çöl".

إيسك isig : "إيسك نائك" isig neng = sıcak şey".
إيسك isig kün = sıcak gün".

أشك eşük : Üste giyiniilen, bürünülen her nesne.

أشك eşük : Hanlardan, Beylerden birisi öldüğü zaman mezarı üstüne serilmek üzere gönderilen kumaştır. Bu kumaş sonra parçalanarak yoksullara dağıtılır.

أشك eşik : Yemişleri yakarak büyümekten alıkoyan soğuk.

ألك elig : El. "أونك ألك" onğ elig = sağ el". Oğuzlar "ساع ألك" sağ elig" derler. Bütün Türkler sol ele "سول ألك" sol elig" derler.

أولك ölüğ : Ölü.

أولك ölük : Nasip, hisse, pay (Elif ince çekilerek).

إلك ilik : İlik. Oğuzca. Öbür Türkler "يلىك" yıllık" derler. Oğuzcasındaki الف harfi ي den çevrilmiştir.

أيمك emik : Meme. Erkek memesine de böyle denir.

أيمك emik : "أيمك كؤن" emik kün = ılık gün". Soğuduktan sonra ısınan ve sıcaklığı artımayan şeye de "أيمك emik" denir.

أنك enük : Arslan yavrusu. Sırtlan, kurt, köpek yavrularına da "enük" denir.

أنك enük : "كيرتلك أنكى" kiritlig enügi = kilidin diş-

leri".

- آبُل Abul : Bizim ilde -Kagarda- bir köy adı [+].
آبِل Etil : Kıpçak illerinde akan bir ırmağın adıdır,
Bulgar denizine dökülür; bir kolu Rus
diyarına gider. Şu parçada da gelmiştir:

آبِلْ سُهْ اَقَارُوْرُ مَيَّابِيْ قَاتَرُوْرُ
[++] كُولُوْنِكْ هِيْ كَشَارُوْرُ بَلِيُوْتِيْلِمْ بَقَارُوْرُ

Etil suyu aka turur

Kaya tûbi kaka turur

Balık telim baka turur

Kölüng taki küşerür

"İdil suyu akar durur, kayaların dibini
döğer durur, bol balıklar bakar durur,
gölcük dahi taşar".

(İtil ırmağı katı dağın eteğini döğerek
akmaktadır. Suyun coşması yüzünden dolan
gölde balıklar ve kurbağalar çoğalmış-
tır).

- اَعْلِ اغیل : Koyun yatağı. Oğuzlarca "koyun pıslığı".
Bu iki anlam birbirine yakınlığından böy-
le olmuştur; nitekim Arapçada yağmura da,
buluta da سَمَاءٌ denir.

[+] Bu kelime basma nüshada آبِل , yazma nüshada آبِلْ sek-
lindedir. Brockelmann gibi biz de bunu "آبِل Abul" oku-
duk. B. A.

[++] Bu parçadaki تَلِيْمْ kelimesi yazma nüshada harekesizdir. Basma
nüshada "تَلِيْمْ tilim" şeklinde harekelenmiş ise de yanlış
yapılmıştır. Çünkü "tilim", "dilim" demektir. Bk. Dv.I,333,
4. Burada "tilim" kelimesi yakışık almaz. Doğrusu "çok" ma-
nasına gelen "telim" olacaktır. Nitekim Dv.I,332,13 te böyle
geçmektedir. Ona göre düzeltilmesi. B. A.

أُغْلُ ogul : Oğul. Herhangi bir çocuğa da "ogul" denir. "بُوَأُغْلُ نَا سَتِيرُ" bu ogul ne tər = bu çocuk ne der ?". Bu kelime kural dışı olarak "أَغْلَانُ" oğlan" şeklinde cemilenir; halbuki "أُغْلَانُ" ogullar" diye cemilenmesi gerekti. Nasıl ki "erkekler" için "أَرَنْ" eren" denilmiştir. "Oğlan" ve "eren" kelimeleri müfret olarak ta kullanılır.

أَكِيلُ ökil : Çok. Kıpçakça. "أَكِيلُ كِشِي" ökil kişi = çok kişiler".

أَمْلُ amul : Kıpırdamıyan, kımıldamıyan her nesne. Buradan alınarak "yumuşak huylu adam"a "أَمْلُ" amul" denir. Şu parçada dahi gelmiştir:

فَجَاءَ بِرِدْنِكَ أَيُّ أَمْلُ
أَرْدِينِكَ مُنْدَا إِنْجِ أَمْلُ
أَتْرَ أَمْدِي سَنَ تَوَكُّوْلُ
قِيلْدِينِكَ أَرْسَا قِيلْمَاغُو

Kança bardınğ ay ogul

Erdinğ munda inç amul

Attın emdi sen tönğül

Kıldınğ erse kılmağ

"Oğul! nereye gittin ? Sen burada rahat, ilintisizdin. Attan vazgeç, yapacağını yaptın".

(Vaktiyle yanında bulunmuş olan ve sonradan bırakıp gitmiş olduğu atı almıya gelen gence atı vermemek için : "benim yanımda rahattın, bir ilintin yoktu, halin iyi, yüreğin sevinçli idi; neden benden kaçtın,

neden yüz çevirdin?" demek istiyor).

أَبْمُm öpüm : " بِيْرَ أَبْمُm مُونُ bir öpüm mün = bir yudum çorba".

أَيْمُm atım : " بِيْرَ أَيْمُm أَرُ atım er = iyi atan adam, nişancı".

أَرْمُm orum : " بِيْرَ أَرْمُm أْتُ bir orum ot = bir kesim ot".

أَزْمُm üzüm : Üzüm.

أَغْمُm agım : " بِيْرَ أَغْمُm يَرْ bir agım yer = bir çıkışta üzerine çıkılacak yer".

أَقْمُm akım : " بِيْرَ أَقْمُm سُوْفُ bir akım suw = bir akışta akacak kadar olan su".

أَكْمُm ekim : " بِيْرَ أَكْمُm يَرْ bir ekim yer = bir ekişte e-kilecek kadar olan yer".

أَكْمُm öküm : " بِيْرَ أَكْمُm يَرْMAقُ bir öküm yarmak = bir yağın para".

أَلْمُm alım : Alacak, kişinin üzerinde olan borç. Şu savda dahi gelmiştir : " أَلْمُm أَرْسَلَانُ أَلْمُm أَرْسَلَانُ بِيْرَ نَجْمُm بِيْرَ نَجْمُm أَلْمُm أَلْمُm alımçı arslan bérımçı sıggan= alıcı arslan, borçlu sıçan". (Alacaklı saldırışta arslan, borçlu korkudan sıçan gibidir).

أَلْمُm ölüm : Ölüm.

أَتَانُ atan : İğdiş edilmiş deve. Şu savda dahi gelmiştir : " أَتَانُ يُوْكِيْ أَشْرَبُلْسَا أَجْمَا أَرْكُرُ نُوْرُ atan yüki aş bolsa açka az körünür = iğdiş edilmiş devenin yükü yemek olsa aç kimseye az görünür". (İğdiş edilmiş devenin yükü yemek olsa aç kimseye -çok